

A gyógyszerészet történetéből

Gyógyszerészet XIV. 101—104. 1970.

DR. MATOLCSY MIKLÓS 1869—1938

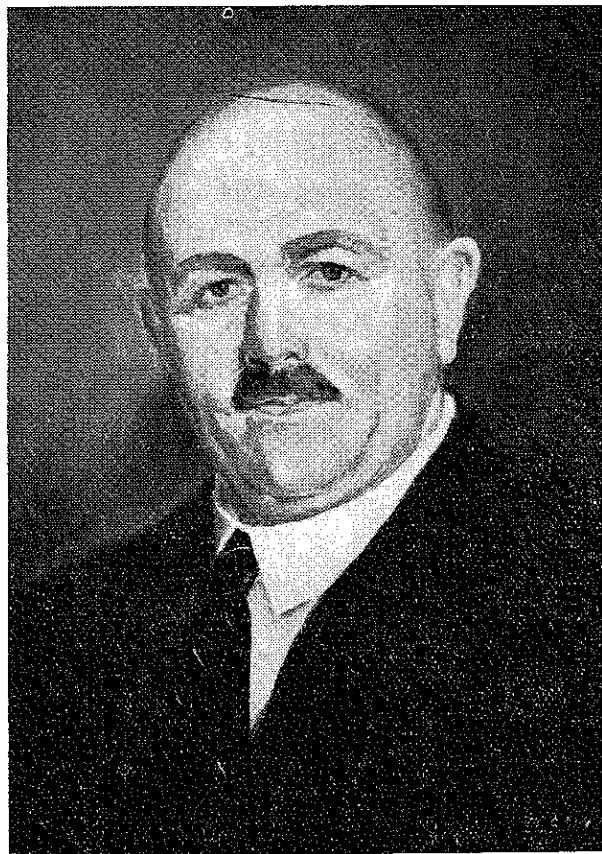
DR. ZALAI KÁRÓLY

A szerző a budapesti Egyetemi Gyógyszertár alapítója, dr. Matolcsy Miklós professor születésének centenáriuma elkészített életnagyságú portréját mutatja be. Cikkében összefoglaló képet ad Matolcsy professor oktatói, tudományos és gyógyszerészi közéleti tevékenységeiről. Megállapítja, hogy az Egyetemi Gyógyszertár megalapításával, a „Gyógyszerészet” tárgy-körben végzett úttörő oktató munkásságával, e tárgy-körben készített első gyógyszerészdoktori értekezéssel, gyógyszerészközéleti szereplésével a magyar gyógyszerészet történetében a XX. sz. első évtizedeinek egyik legkiemelkedőbb személye volt.

A 200 éves jubileumát ünneplő Budapesti Orvostudományi Kar időrendbeni első, nem orvosi, hanem kifejezetten és kizárólagosan gyógyszerészi feladatokkal és gyógyszerészképzéssel foglalkozó intézménye az Egyetemi Gyógyszertár. A jubileum alkalmából azzal kívántunk a múlt emlékének áldozni, hogy dr. Matolcsy Miklósnak, az Egyetemi Gyógyszertár alapítójának és első igazgatójának életnagyságú, olajjal festett portréját elkészítettük és elhelyeztük az intézet könyvtárában. Különös véletlen, hogy az Orvoskar 200. jubileumi éve egyben Matolcsy professor születésének centenáriuma is. Jelen közleményben Matolcsy professor most elkészült portréját kívánom bemutatni szélesebb szakmai nyilvánosság előtt és egyben összefoglalni pályafutását, munkásságát.

Személyéről néhány intézeti csoportképtől eltekintve — megállapításom szerint — két portrékép maradt fenn. Az egyik fénykép, melyet a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság értesítője közölt a professor halála alkalmával [1]. A másik az Egyetemi Gyógyszerészeti Intézetben őrzött olajfestmény, Papp Domokos alkotása, melyet a család készíttetett el, feltehetően az 1920-as években. E kép alapján festette meg a jubileum alkalmából Élesdy István neves festőművész és grafikus Matolcsy professor portréját. Az 50 × 65 cm-es méretű, olajfestmény élethű színekkel mutatja be az alföldi származású professor karakterisztikusan magyar alakját (1. ábra).

Matolcsy Miklós 1869-ben Cegléden született, ahol apja közjegyző volt. Iskolai tanulmányait szülővárosában, Sárospatakon és Budapesten végezte, majd a gyógyszerészi pályára lépett és (gyakornoki éveit Cegléden és Budapesten töltötte) 1891-ben a budapesti egyetemen szerzett gyógyszerészi oklevelet [2]. Ezután a kémia nagynevű professorának, Than Károlynak az intézetébe (1. sz. Kémiai Intézet) került, ahol 1893-ban „doctor pharmaciae” képesítést szerzett [3]. Gyógyszerészdoktori értekezését „Acidimetria kalium hydrocarbonattal” címmel dolgozta ki. A kinyomtatott

1. ábra Matolcsy professor portréja, Élesdy István alkotása

értekezés egy példánya, melyen Than professornak feltehetően az elfogadást jelentő aláírása is szerepel (2. ábra), az Egyetemi Gyógyszertár birtokában van.

Dr. Matolcsy Miklós mint egyetemi tanársegéd 13 évet töltött el Than professor intézetében. és időközben, 1902-ben orvosdoktori képesítést is szerzett. Tanársegédi minőségében a rutin-oktatómunka mellett bekapcsolódott az intézetben diszsertálók munkájának támogatásába is, amit több, birtokunkban levő gyógyszerészdoktori értekezésre a szerző által írt köszönő feljegyzés igazol.

Az 1904—5 tanévben Matolcsy Miklóst a „Gyógyszerészet” magántanárává habilitálták. E minőségben első előadását „A pharmacia tanításának története” címmel tartotta meg. Az előadás [4] összefoglalja a pharmacia oktatásának addigi kezdeményezéseit, és bemutatja Matolcsy oktatási elgondolásait, célkitűzéseit. Többek között a következőket írja: „A XIX. század elején, úgy 1830-tól kezdve a pharmacia tudománya megváltozott, és pedig annyiban, hogy nem annyira a technikával, mint inkább a gyógyszerészet tudományos oldalával

ACIDIMETRIA

KALIUMHYDROCARBONÁTTAL

IRTA
MATOLCSY MIKLÓS

BUDAPESTI
BUSCHMANN F. KÖNYVNYOMDAJA

1922

2. ábra Matolcsy Miklós gyógyszerészdoktori értekezése

kezd foglalkozni" Matolcsy fejtegetéseit arra a tényre alapozta, hogy ebben a korban már több gyógyszerkönyv, ezenkívül gyakorlati kézikönyv volt használatban, amelyekben „egyszerűen le van írva, miként kell a gyógyszereket készíteni”. Így felteszi a kérdést: mi hát a mostani pharmacia tudományának a tárgya? „A galénusi gyógyszer megvizsgálása azonosságra, szennyezésre, hamisításra és a tartalom meghatározására. Ez alapon előadásaimban foglalkozom:

1 az előállításnál végbemenő fizikai és kémiai változásokkal;

2 azonosságuk meghatározásával fizikai és kémiai módszerek alapján;

3 szakképzettségük, hamisításuk, rossz készítésük, megromlottságuk felismerésével;

4 a készítmény tartalom meghatározásával

A mostani II. Gyógyszerkönyvhöz mindenben nem ragaszkodhatom. Leginkább a német, svájci, olasz, osztrák és horvát gyógyszerkönyveket használom összehasonlítás végett, szabadon választva meg a tárgyat és az irányt.”

Matolcsy pályájának alakulásában jelentős dátum az 1907-es esztendő, az Egyetemi Gyógyszertár alapításának éve. Az orvoskar és az egyetemi tanács többszöri javaslata alapján a kultuszminiszter 1906. dec. 29-én kelt leiratában közölte az egyetemmel az Egyetemi Gyógyszertár felállítására vonatkozó elhatározását, egyidejűleg ez ügyben megkereste a jogosítványok adományozóját, a belügyminisztert, és a gyógyszertár berendezéséhez szükséges összeget költségvetésileg is biztosította [5]

1907. március 3-án a kultuszminiszter újabb leirata felszólította az egyetemi tanácsot, hogy tegyen javaslatot a gyógyszertár személyzeti állásaira, a vezető személyére vonatkozólag [5]. Bókay Árpád professzor, a gyógyszer-tan tanára — aki az ügy előadója volt — dr. Matolcsy Miklóst szemelte ki a vezetői állásra, és a meghirdetett pályázatra érkezett kérelmek elbírálása után őt javasolta kinevezni (3. ábra). A felterjesztés alapján a kultuszminiszter dr. Matolcsy Miklós egyetemi magántanárt bízta meg az általa időközben felállított, berendezett, majd üzembe helyezett Egyetemi Gyógyszertár vezetésével, aki azután az intézet munkájának megszervezése és fejlesztése terén elévülhetetlen érdemeket szerzett. Több mint 26 éven át igazgatta és irányította minden elismerést megérdemlő szellemben.

Egyetemi Gyógyszertár Vezető Képviselője
Dr. Bókay Árpád

A felterjesztés alapján a kultuszminiszter
Dr. Matolcsy Miklós
Egyetemi magántanárt bízta meg a felterjesztés
Kelt 1907. március 19-én

M. Bókay

3. ábra Bókay professzor felterjesztése az Egyetemi Gyógyszertár igazgatói állására való kinevezésére.

Oktató munkája kapcsán ki kell emelni, hogy a „Gyógyszerészet gyakorlatokul” (heti 5 órában) tantárgyának előadása mellett kollégiumot hirdetett és tartott az orvostanhallgatók számára is „Vénykészítési gyakorlatok” címmel (heti 2 órában). Az 1914-ben életbelépett új gyógyszerészképzési rend alapján az egyetemet végzett jelöltek gyógyszertár önálló vezetésére feljogosító, ún. approbációs vizsga letételére voltak kötelezettek. Az approbációs vizsgák egyik cenzora dr. Matolcsy Miklós (a másik dr. Deér Endre) volt. A vizsga az Egyetemi Gyógyszertárban folyt le, s egy teljes napot vett igénybe. Dél előtt végezték az approbálók a gyakorlati galénusi vizsgálatokat, melyet délután követte a szóbeli vizsga.

Az Egyetemi Gyógyszertár megalapítása után 15 évvel, 1922-ben addigi oktatói és tudományos munkájának elismerésül egyetemi rendkívüli tanári címet kapott. Ez intézetének továbbfejlesztéséhez vezetett. Az 1925–26. tanévben az orvostudományi kar hozzájárult ahhoz, hogy a gyógyszerész-disszertációk doktori értekezésük kidolgozásához főtárgyként vegytan, növénytan, gyógyszerismeret és közegészségtan mellett ettől az időponttól kezdve a „gyógyszerészet”-et is választhatták. Így megnyílt a lehetőség az Egyetemi Gyógyszertárban gyógyszerész doktori értekezések kidolgozá-

sára. Ennek lehetőségét *Matolcsy* professor első-sorban saját asszisztensei részére tartotta fenn. Összesen 12 doktori értekezést irányított és fogadott el. Ezek a következők:

1. *Andriška Ödön*: „A kenőcsök és zsírok bromatometriás vizsgálata” (1926)
2. *Jakabházy Zsigmond*: „A Capita papaveris morphin-tartalmának meghatározása” (1926)
3. *Némédy Imre*: „Az Antipyrin coffein citric és a Coffein citric vizsgálata” (1926)
4. *Rózsa Pál*: „Az exti Colocynthisis tartalmi meghatározása” (1927)
5. *Scholtz Gyula Pál*: „Az ol. phosphor. phosphor-tartalmának quantitativ meghatározása” (1927)
6. *Héray Andor*: „A coffein. nat. benzoicum vizsgálata” (1929)
7. *Bogdán Aladár*: „Az opium-tinctura célszerű készítése és meghatározása” (1929)
8. *Velcsey István*: „A kresol-szappanoldatok vizsgálata” (1930)
9. *Gruber Alajos*: „A strophantin kolorimetrikus meghatározása” (1931)
10. *Huszár Endre*: „Az isooomia jelentősége az injectioknál” (1932)
11. *Somogyi János*: „A vitális festékekhez szükséges festéköldatok készítése” (1932)
12. *Czuczay Péter*: „Adsorbtív oldatok viszonylagos összefüggésének vizsgálata” (1933)

Matolcsy professor közéleti tevékenysége messze túlnőtt az Egyetemi Gyógyszertár és az Egyetem keretein. *Baradlay* és *Bársony* munkájukban [6] leírják, hogy a Tanácsköztársaság tervbe vette a gyógyszerészek régi törekvéseinek megvalósítását: a gyógyszerzetáraknak gyógyszerészek által való ellenőrzését. A kérdés megoldása *dr. Forgács Rezső* kezébe került, aki a megbízást elvállalta azzal a feltétellel, ha kikérheti elismert szakteknitelyek véleményét. Tanácskozott is *dr. Deér Endrével*, *Winkler* és *Matolcsy* professorokkal, ennek alapján fektette le a gyógyszerzetárak ellenőrzésének rendszerét. Az ellenőrzéssel kapcsolatban az volt a terv, hogy gyógyszerzetár-felügyelői állásokat szerveznek. E kérdés megbeszélésére értekezletet hívtak egybe, amelyen ugyancsak ott találjuk *Matolcsy* professzort is. Az értekezlet a kinevezendő gyógyszerzetár-felügyelők részére 6 hetes tanfolyam indítását tartotta helyesnek, egyetemi tanárok irányítása és részvétele mellett. Hamarosan el is készült a tanfolyam terve, mely szerint a „*Galenikus készítmények vizsgálata*” című tantárgy előadójának *Deér Endrét*, *Danas Ferencet* és *Matolcsy Miklóst* javasolták.

Az első világháború utáni években a gyógyszerzetárak egyik égető problémája volt a taxa kérdése, a gyógyszerészeti munkadíjak és a gyógyszerárzsabás rendezése. *Dr. Deér Endre*, a *Budapesti Gyógyszerész Testület* elnöke hosszas tárgyalások után végre elérte, hogy a népjóléti miniszter 1922 februárjában e célból ankétot hívott össze, amelyen a meghívottak és felszólalók között ugyancsak ott találjuk *Matolcsy* professzort is, s minden bizonnyal az ő érvelése is hozzájárult a kérdés eredményes megoldásához [7].

Matolcsy professor gyógyszerész közéleti tevékenységének egyik legjelentősebb eseménye: közreműködés és részvétel a *Magyar Gyógyszerész-tudományi Társaság* megalapításában. A Társaság alapítójának, *dr. Deér Endrének dr. Lipták Pálhoz* írt levele [8] — melyben 1922-ben leírta az akkor 38 év

óta nem látott, egykori oktató-gyógyszertárában szerzett benyomásait — a következőket tartalmazza: „Ez a szomorú kép foglalkoztatott visszartem után, mert ennek a háznak és gyógyszerzetár-nak a pusztulásában kicsiben láttam végbemenni azt a folyamatot, mely 38 év alatt a magyar gyógyszerészet régi szintjét olyan mélyen süllyesztette alá. Quo vadis Pharmacia Hungarica? és a kérdésre válaszképpen felkerestem elsőbben *Winkler*, majd *Mágócsy*, *Jakabházy*, *Matolcsy* professorokat és Téged is, elmondván szomorú gondolataimat, arra kértem őket fel, álljanak egy olyan alakulat élére, mely alkalmas volna erkölcsi eszközökkel véghezvinni azt a csodát, hogy ne csak a süllyedésnek vessünk gátat, hanem az emelkedést is lehetővé tegyük.”

Dr. Deér Endre felkérésére *Matolcsy* professzort ott találjuk a „*Gyógyszerészet Barátainak Köre*” megalakulásánál, amely szervezet csakhamar (1924-ben) a *Magyar Gyógyszerész-tudományi Társaság* nevet vette fel, és a belügyminiszter által jóváhagyott alapszabály szerint kezdte meg tudományos működését.

Matolcsy professor nemzetközi közéleti szereplése: a brüsszeli II nemzetközi értekezleten, az erőshatású gyógyszerek előíratainak egységesítése tárgyában, 1929 augusztusában hazánkat ő képviselte. Ezenkívül több ízben volt külföldi tanulmányúton Ausztriában, Belgiumban, Németországban.

Matolcsy professor széles körű közéleti munkásságához tartozik még, hogy tagja volt az *Országos Közegészségügyi Tanácsnak*, a IV. Magyar Gyógyszerkönyv szerkesztő bizottságának, a *Magyarországi Gyógyszerész Egyesület* tiszteletbeli tagjává választotta és közegészségügyi munkásságaiért egészségügyi főtanácsosi címmel tüntették ki.

Sokoldalú egyetemi, gyógyszerészi, közéleti elfoglaltsága mellett is jutott ideje tudományos munkásságra. Ezt bizonyítják a vezetésével elkészült, már felsorolt gyógyszerészdoktori értekezések és publikációi. Irodalmi tevékenysége terén egyik legjelentősebb érdeme, hogy összegyűjtötte és feldolgozta a magyarországi gyógyszerészeti munkák könyv- és irodalmi gyűjteményét 1578-tól 1909-ig. Ezzel a magyar gyógyszerészeti tudomány tevékenységei regisztrálása és az utókor számára való megőrzése terén elévülhetetlen érdemeket szerzett.

Matolcsy professor megjelent publikációit az alábbi kimutatás tartalmazza:

1. Acidimetria kaliumhydrocarbonattal. Doktori értekezés. Budapest, 1892.
2. A levegő oxigéntartalmának meghatározása. Magyar Kémiai Folyóirat II. kötet, II. füzet.
3. A gyógyszerek vastartalmának meghatározása ténfogatos úton. Gyógyszerészi Közlöny 1903. 26—29. szám. Német nyelven: Pharm. Post 1903. 29—45. sz.
4. A ferrodidos színpról és labdacokról, továbbá ferrodidotartalmuk meghatározásáról. Gyógyszerészi Közlöny 1903. év 48—49. szám. Német nyelven: Pharmazeut. Post. 1904. 1—2. szám.
5. A chinin meghatározásáról. Gyógyszerészi Közlöny 1904. 2—3. szám. Német nyelven: Pharmazeut. Post. 1904. 13—14.
6. Kenőcsök és tapaszok fajsúlyának meghatározása. Gyógyszerész folyóirat 1904. 10. szám. Német nyelven: Pharm. Post 1906. év.

7. A parádi arsen és vastartalmú víz kémiai analízise. Orvosi Hetilap 1904. 17. sz.

8. A cortex chinae, az extr. chinae és tinctura chinae alkaloida tartalmának meghatározásáról Gyógyszerészeti Értesítő 1904. 45–46 sz. Német nyelven: Pharmazeut. Post. 1906. 22. sz.

9. Adatok az első magyar gyógyszerkönyv megjelenésének történetéhez Gyógyszerészeti Hetilap 1905. 45. sz.

10. A pharmacia tanításának története Gyógyszerészeti Közlöny. 1906. 5. sz.

11. A Decoctum Zittmani higanytartalmának meghatározása elektrolitós úton Pharmazeut. Post 1906. 19. sz.

12. Könyv és irodalmi gyűjtemény magyarországi gyógyszerészeti munkákról, 1578–1909-ig. Budapest, Stefaneum Nyomda R. T. 1910.

13. Die Universitäts-Apotheke in Budapest H. Heger: Apothekenbilder von Nah und Fern Wien 1917. 19. sz.

Az utókor nehéz, de nem hálátlan feladata az oktatás, a tudomány, a mindennapi szakmai gyakorlat kiemelkedő egyéniségeinek össz munkásságát mérlegre téve értékelni annak nagyságát, jelentőségét a társadalmi előrehaladás szempontjából. *Matolcsy* professzort mári *Baradlai* és *Bársony* [9] is a kiváló magyar gyógyszerészek sorában említik, *Lengyel Béla*, *Ilosvay Lajos*, *Winkler Lajos* és *Weszelszky Gyula* nevével együtt. *Dr. Mozsonyi Sándor*, aki az Egyetemi Gyógyszertár igazgatói állásában közvetlen utóda volt, így értékelte: „*Matolcsy Miklós* nagyértékű ember volt. Hasznos, értékés és munkás, kiváló tagja volt a gyógyszerészeti rendnek, a felsőoktatásnak, a tudománynak, a társadalomnak és a magyar hazának, aki megérdemli nevének és érdemeinek megőrkítését.” [10].

Matolcsy professzor születésének centenáriumán, alkotó tevékenységének közel fél évszázados távlatában jelen sorok írójának az a megállapítása, hogy az Egyetemi Gyógyszertár megalapításával, a gyógyszerészet oktatása terén végzett úttörő munkásságával, a gyógyszerészeti tárgykörben készített első gyógyszerészdoktori értekezésekkel, gyógyszerészközéleti szereplésével és elért eredményeivel a magyar gyógyszerészet történetében a XX. század első évtizedeinek egyik legkiemelkedőbb egyénisége és személye volt.

IRODALOM

1. A Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság Értesítője XV. évf. 7. (1939) = 2. BOTE, Egyetemi gyógyszerészeti részoklevél-nyilvántartó könyv, III. folytatás. 847. — 3. *Matolcsy M.*: Acidimetria kalium hydrocarbonattal Gyógyszerészdoktori értekezés Bp. (1892) — 4. *Matolcsy M.*: A pharmaciae tanításának története. Gyógyszerészeti Közlöny, 71 (1906) — 5. *Györy T.*: Az Orvos-

tudományi Kai története. Bp. (1936). — 6. *Baradlai-Bársony*: A magyarországi gyógyszerészet története. Bp. II, 504/5 (1930) — 7. *Baradlai-Bársony*: A magyarországi gyógyszerészet története. Bp. II, 565 (1930) — 8. *Lipták P.*: Dr. Deér Endre. A Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság Értesítője. XV. évf. (1939) — 9. *Baradlai-Bársony*: A magyarországi gyógyszerészet története. Bp. II, 9 (1930) — 10. *Mozsonyi S.*: *Matolcsy Miklós*. A Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság Értesítője Bp. 6 (1939).

Д-р К. Залаи: Воспоминания о докторе Миклоше Матолчи.

Автор рассказывает о порице в натуральную величину приготовленное по случаю столетней годовщины со дня рождения профессора д-р Миклош Матолчи, основателя будапештской Университетской Аптеки. В своей работе автор дает обзор о педагогической, научной и фармацевтико-общественной деятельности профессора Матолчи. Устанавливает что в истории венгерской фармации профессор Матолчи являлся одним из выдающихся личностей первых десятилетий XX. века, как основатель Университетской Аптеки, пионер педагогической работы в области „Фармации“, приготовлением первых докторских диссертаций в данной области и как общественный деятель в фармации.

Dr. K. Zalai: *Nachruf von Dr. Miklós Matolcsy (1869–1938)*

Anlässlich des hundersten Jahrestages der Geburt widmet sich die vorliegende Denkschrift der Würdigung der wissenschaftlichen und fachpolitischen Tätigkeit von Dr. Miklós Matolcsy, Gründer der Universitäts-apotheke von Budapest. Mit der Errichtung der Universitätsapothek, seiner bahnbrechenden Leistung als Universitätslehrer in der Fach, Pharmazie, den ersten unter seiner Leitung zustandekommenden Diplomarbeiten in diesem Bereich, sowie durch seine öffentliche Tätigkeit wurde Matolcsy einer der hervorragendsten Persönlichkeiten der fachlichen Öffentlichkeit in den ersten Jahrzehnten des Jahrhunderts.

K. Zalai: *Commemoration of Dr. Miklós Matolcsy*
On the occasion of the unvailing of the life-size oil painting of the founder of the Pharmacy of the Budapest University on the centennium of his birthday, a summary is given on the activities of Professor Matolcsy as a university teacher and as a pharmacist of many-sided public activities. Professor Matolcsy, in addition to the foundation of the first University Pharmacy in Hungary, pioneered also on the terrain of teaching of „Pharmaceutics“ on the University and under his tutonship were elaborated the first dissertations in „Pharmaceutics“ in the fulfillment of the relative requirements to obtain the Doctor Pharmacie degree. He has been considered as one of the most outstanding personalities of the first decades of the twentieth century recorded in the history of Hungarian Pharmacy.

(*Semmelweis Orvostudományi Egyetem,
Egyetemi Gyógyszertár,
Budapest IX, Höggyes Endre u. 7.*)

ULTRAHANG A SZÜLÉSZETBEN

Ibf. Öst. Ap. Ztg. 23, (8), 125 (1969).

A szülészetben nagy jelentősége van annak, hogy idejekorán megállapítható legyen, vajon egy magzatról, vagy ikrekről van-e szó. Erre a célra a röntgenvizsgálatokat nem lehet alkalmazni, mert az a magzat épségét veszélyezteti. Most a Német Orvosi Elektrotechnikai Társaság évi jelentéséből arról értesülünk, hogy ezt a kérdést tökéletesen sikerült megoldani az ultrahangdiagnosztika alkalmazásával. A kibocsátott hanghullámok — melyek 20 000-es rezgésszámukkal messze túl vannak az emberi fül által felfogható hangokon — visszaverődnek az általuk elért testrészekről, mint pl. a magzat testéről vagy a placentáról, és az általuk megtett út-

ból, diagramok nyújtanak tájékoztatást a vizsgált testrésze vonatkozóan. Az eljárás teljes biztonsággal megállapítja, hogy egy vagy több magzat van-e az anyaméhben, de azonkívül tájékoztat a placenta fekvéséről is. A méhlepény helyzetének még a szülési fájdalmak megindulása előtti konstatálása mind az anyát, mind a szülésben segédkezőket súlyos következményektől óvja meg. A korábban szokásos magzatvízvizsgálat, mely a magzatburok veszélytelennek nem mondható megsértésével járt, az elektronikus eljárás bevezetésével megszüntethető lesz.

Az orvostudomány szülészeti ága nagy lépést tett előre, amikor az ultrahang-készüléket vizsgálati eszközei közé felvette (95)

R B